

Euro měna v Mezinárodních účetních standardech a v českém účetnictví[#]

*Jaroslava Roubíčková**

Měna euro je v současné době samostatnou cizí měnou obdobně jako USD, CHF a jiné cizí měny. Nejen zahraničně obchodní transakce, ale i tuzemské obchodně závazkové vztahy a jejich úhrady jsou realizovány v cizích měnách tedy i v eurech. Jakákoli cizí měna při přepočtu na měnu národní vede k nutnosti řešení kurzových přepočtů, kurzových rozdílů, eliminaci kurzových rizik a dalších souvislostí v daném účetním systému.

V tomto příspěvku bude cílem charakterizovat období od zavedení euro jak z pohledu Mezinárodních účetních standardů (IASB, 2006), tak v účetní metodice v České republice (PriceWaterhouseCoopers, 1999).

1 Přístup Mezinárodních účetních standardů

Jednotná evropská měna euro a její zavedení v rámci Hospodářské a měnové unie je spojena historicky s datem 1. ledna 1999. Rada ministrů EU stanovila pevné přepočítací koeficienty, kterými byl zafixován trvalý vztah eura k dosavadním měnám 11 členských zemí Evropské unie (Německo, Francie, Nizozemsko, Belgie, Lucembursko, Itálie, Rakousko, Španělsko, Portugalsko, Finsko, Irsko). Pro Řecko byl vyhlášen pevný přepočítací koeficient k 1. 1. 2001. Zafixování přepočítacích koeficientů bylo plánováno na dobu přechodného období do 31. 12. 2001.

Zavedení měny euro vyvolalo přijetí určitých řešení, postupů a pravidel i v mezinárodní úpravě. V rámci Mezinárodních účetních standardů (International Accounting Standards – IAS) vydal Stálý interpretační výbor jednu ze svých Interpretací – SIC 7 – pod názvem Zavedení euro. Tato Interpretace platí prakticky s nevýznamnými úpravami i v současnosti. Pro porovnání s metodikou v ČR nahlédneme na celkovou koncepci SIC 7.

V úvodu se zmiňuje o počátku účinnosti Hospodářské a měnové unie (EMU) tedy o 1. lednu 1999, kdy se euro stalo samostatnou měnou a směnné kurzy mezi eurem a jednotlivými národními měnami účastnických zemí EMU byly neodvolatelně zafixovány a riziko následných kurzových rozdílů vztahujících se k těmto měnám bylo od tohoto data eliminováno. Obdobné pravidlo platí pro fixaci směnných kurzů v případě, že se nový členský stát připojí k EMU v pozdější etapě.

Při přechodu z národních měn účastnických států Evropské unie na euro byla dána shodná pravidla týkající se obecně převodu transakcí v cizí měně a účetní závěrky pro zahraniční subjekty. Tato jednotná pravidla musela být při přechodu na euro striktně aplikována. Postup byl stanoven pro jednotlivé položky účetní závěrky s následujícími kroky:

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného záměru *Rozvoj účetní a finanční teorie a její aplikace v praxi z interdisciplinárního hlediska* s registračním číslem MSM6138439903.

^{*} Doc. Ing. Jaroslava Roubíčková, CSc. – docentka; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <roubicko@vse.cz>.

- peněžní aktiva a závazky v cizí měně, které jsou výsledkem transakcí, mohou být i nadále převáděny do měny vykazování závěrkovým kurzem. Jakékoli z toho vyplývající kurzové rozdíly musí být okamžitě uznány jako výnos nebo náklad s výjimkou případu, že by podnik pokračoval v používání svého současného účetního pravidla pro kurzové zisky a ztráty související se smlouvami o směně zahraniční měny, používanými ke snížení kurzového rizika v budoucích transakcích nebo závazcích (zajištění očekávaných transakcí);
- kumulativní kurzové rozdíly z převodu účetní závěrky zahraničních subjektů musí být i nadále klasifikovány jako vlastní kapitál a musí být uznány jako výnos nebo náklad pouze při pozbytí čisté investice v zahraničním subjektu; a
- kurzové rozdíly, vyplývající z převodu závazků vyjádřených v účastnických měnách, nesmí být zahrnuty do účetní hodnoty souvisejícího aktiva.

Interpretace SIC-7 má přímou souvislost s Mezinárodním účetním standardem IAS 21 – Dopady změn směnných kurzů cizích měn. Tento standard mimo jiné vyžaduje, aby peněžní položky v cizí měně (definované IAS 21) byly vykazovány při použití závěrkového kurzu ke každému rozvahovému dni. Kurzové rozdíly, vznikající všeobecně z převodu peněžních položek, mají být uznány jako výnosy v období jejich vzniku. Začátek účinnosti EMU po rozvahovém dni nemění aplikaci těchto požadavků k rozvahovému dni; není důležité, zda závěrkový kurz po rozvahovém dni kolísá.

IAS 21 dále uvádí, že se standard netýká zajišťovacího účetnictví. Tato interpretace neurčuje, jak má být zajištění cizí měny účtováno. Např. IAS 8 povoluje odpovídající změnu v účetním pravidle pouze tehdy, když tato změna má za následek vhodnější prezentaci událostí nebo transakcí. Začátek účinnosti EMU sám o sobě neopravňuje ke změně dosavadní účetní politiky podniku ve vztahu k zajištění očekávaných transakcí, protože přechod neovlivňuje ekonomické zdůvodnění takovýchto zajištění. Přechod proto nesmí měnit účetní pravidlo tam, kde zisky a ztráty z finančních nástrojů, použitých jako zajištění očekávaných transakcí, jsou pro daný okamžik odloženy (v novelizovaném znění bylo uvedeno: jsou zpočátku uznány ve vlastním kapitálu) a přiřazovány k příslušným výnosům a nákladům v budoucím období.

Zároveň IAS 21 požaduje, aby kumulativní částka kurzových rozdílů, vztahující se k převodu účetní závěrky zahraničního subjektu, která byla odložena ve vlastním kapitálu (týká se peněžních položek, které tvoří část čisté investice do zahraniční jednotky), byla uznána jako výnos nebo náklad v témže období, ve kterém je vykázán zisk nebo ztráta z pozbytí zahraničního subjektu. Skutečnost, že kumulativní částka kurzových rozdílů bude fixována EMU, neopravňuje k okamžitému uznání výnosu nebo nákladu, protože znění a zdůvodnění IAS 21 takový přístup jasně vylučují.

2 Řešení v České republice

Pravidla postupu při zavedení eura v České republice stanovilo Ministerstvo financí v součinnosti s ČNB. Od 1. 1. 1999 byl v kurzech devizového trhu ČNB vyhlášován kurz eura jako kurz devizového trhu. Současně s kurzem eura začala uveřejňovat ČNB přepočítací poměry měn 11 účastnických států (denominace eura). Zároveň byl stanoven způsob přepočtu majetku a závazků vyjádřených v euru či v denominacích eura na české koruny (včetně možnosti použití tzv. přepočítacích poměrů uvedených v kurzovém lístku ČNB, postupy zvané „triangulace“: přepočet denominace eura – např. DEM na euro a poté na Kč).

Při přepočtu majetku a závazků vyjádřených v jedné z denominací eura na euro, resp. naopak nevznikaly kurzové rozdíly. Při běžných transakcích, které měl český subjekt v některé z denominovaných měn, neovlivnil přechod na euro jeho výsledek hospodaření.

Problematika kurzových rozdílů především v podobě závěrkových kurzových rozdílů (označovaných jako nerealizované kurzové rozdíly) u tzv. neuzavřených devizových operací např. u pohledávek, závazků v cizích měnách byla prakticky od data zavedení euro měny do konce roku 2002 řešena v ČR pouze rozvahově v podobě „kurzových rozdílů aktivních a pasivních“. V roce 2002 byla ukončena etapa tzv. „odkládání“ nerealizovaných závěrkových kurzových rozdílů a jejich rozvahového řešení a účetní předpisy stanovily např. pro pohledávky, závazky, vybrané druhy cenných papírů výsledkový dopad závěrkových kurzových rozdílů. Toto opatření se týkalo samozřejmě jakékoli cizí měny.

V následující tabulce je podán schematický přehled řešení nerealizovaných závěrkových kurzových rozdílů od roku 1999 do současnosti na příkladech pohledávek a závazků v cizích měnách.

Tab. 1: Řešení nerealizovaných závěrkových kurzových rozdílů

Období (rok)	Závěrkové kurzové rozdíly Rozvahové	Závěrkové kurzové rozdíly Výsledkové
1999	Kurzové rozdíly aktivní a pasivní	
2000	Kurzové rozdíly aktivní a pasivní	
2001	Kurzové rozdíly aktivní a pasivní	
2002 změna metodiky	Kurzové rozdíly aktivní a pasivní	alternativně Kurzové zisky, Kurzové ztráty
2003		Kurzové zisky, Kurzové ztráty
2004		Kurzové zisky, Kurzové ztráty
2005	Fond z přecenění	Kurzové zisky, Kurzové ztráty
2006	Fond z přecenění	Kurzové zisky, Kurzové ztráty

Od 1. ledna 2006 je umožněna volba v promítnutí nerealizovaných závěrkových kurzových rozdílů buď ve formě plného výsledkového dopadu, nebo pouze s rozvahovým vlivem.

V novele vyhlášky č. 500/2002 Sb. byl do § 60 doplněn následující odstavec (5):

Kursově rozdíly z aktiv a závazků v cizí měně, které účetní jednotka vykazuje v rozvaze a kterými se rozhodla zajistit proti měnovému riziku již vzniklé nebo očekávané smluvní vztahy, jejichž plnění je v cizí měně a o nichž není dosud účtováno, se účtují, nejde-li o deriváty, na rozvahových účtech účtové skupiny 41. Na příslušné účty nákladů nebo výnosů se účtují tyto kursově rozdíly v okamžiku zaúčtování příslušných smluvních vztahů nebo v případě, kdy očekávané smluvní vztahy nevzniknou. Aktiva a závazky podle věty první musí splňovat podmínky platné pro zajišťovací derivát podle

§ 52 odst. 3 a 4, přestanou-li splňovat uvedené podmínky, postupuje účetní jednotka od tohoto okamžiku podle odstavců 1 až 4.

Jedná se prakticky o určitý způsob *zajišťovacího účetnictví* (zajištění budoucích peněžních toků), „*přirozený*“ *hedging*. Za zajišťovací nástroj jsou považována také aktiva nebo závazky, pokud nejsou deriváty, ale splňují shodné požadavky jako zajišťovací deriváty. Proti měnovému riziku není na jedné straně nutné se zabezpečit nákupem derivátů, ale přesto použití „*přirozeného*“ *hedgingu* musí splňovat shodné požadavky jako zajišťovací deriváty.

Derivát se považuje za zajišťovací pouze tehdy, pokud splňuje následující podmínky:

- a) na počátku zajištění je zajišťovací vztah zdokumentován,
- b) zajištění je efektivní,
- c) efektivita je spolehlivě měřitelná a průběžně posuzovaná.

Dokumentace je účetním záznamem a obsahuje identifikaci zajišťovaných položek a zajišťovacích derivátů, přesné vymezení rizika, které je předmětem zajištění, způsob výpočtu efektivnosti. Zajištění je efektivní, pokud na počátku a po celou dobu existence zajištění je poměr mezi změnami reálné hodnoty zajišťovaných položek z titulu zajišťovaného rizika a změnami reálné hodnoty zajišťovacího derivátu odpovídající zajišťovanému riziku v intervalu 80 % – 125 %.

Nejedná se o *povinnost*, ale pokud se podnikatelé pro tento způsob rozhodnou, mohou využívat ustanovení vyhlášky č. 501/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou bankami a jinými finančními institucemi, ve znění pozdějších předpisů.

Tato účetní metodika je také označována jako *zajištění nederivátem*. Kursové rozdíly u aktiv a závazků v cizí měně si účetní jednotka zajišťuje proti měnovému riziku z již vzniklých nebo očekávaných smluvních vztahů. Jsou „*zadrženy*“ v rozvaze ve vlastním kapitálu (účtová skupina 41) a výsledkový vliv dosahují až při zaúčtování příslušných smluvních vztahů nebo pokud tyto očekávané smluvní vztahy nevzniknou.

V případě, že zajišťované aktivum, popř. závazek a zajišťovací nástroj jsou ve stejné měně a na jejich hodnotu má vliv pouze shodný kursový pohyb, považuje se toto za 100 % zajištění.

Pro názornost si uvedeme některé vybrané případy možného vzniku „*přirozeného*“ *hedgingu*:

- a) podnik při prodeji svých výkonů (výrobky, zboží, práce, služby) bude fakturovat v cizí měně a na poddodávky se subdodavateli uzavře tedy smlouvu ve stejné cizí měně,
- b) podnik získá nebo disponuje peněžními prostředky v cizí měně a tyto použije na nákup strojů a zařízení v téže cizí měně,
- c) podnik vyváží na export v určité cizí měně a zároveň čerpá ve stejné cizí měně úvěr.

Pro ilustraci znázorníme na zjednodušeném schématickém příkladu:

Podnik fakturuje v roce 2006 výnosy z pronájmu v EUR a zároveň čerpá na své financování úvěry v EUR.

Tab. 2: Rozvaha a výkaz zisku a ztráty

ROZVAHA		VÝKAZ ZISKU A ZTRÁTY	
AKTIVA	PASIVA	Náklady	Výnosy
Pohledávky (EUR)	Úvěry (EUR)	Kurzové ztráty -realizované -nerealizované	Kurzové zisky -realizované -nerealizované

V uvedeném pohledu vykázání cizoměnového aktiva a pasiva je zde „oboustranný vliv“ v daném období (rok 2006). Vznikají kurzové rozdíly realizované (v průběhu účetního období, např. při inkasu pohledávek v EUR, úhradách úvěrů v EUR) a k rozvahovému dni nerealizované závěrkové kurzové rozdíly ze zůstatků pohledávek a úvěrů v EUR.

Ale zcela reálně se může objevit časový nesoulad mezi vykázáním kurzových rozdílů z cizoměnových aktiv a pasiv a kurzových rozdílů z budoucích cizoměnových příjmů a výdajů, i když podnik nemusí být kurzovému riziku vystaven. Např. v případě, že podnik získá úvěry v EUR v roce 2006 a tyto budou sloužit k zajištění rizik z budoucích inkas pohledávek v eur (v následujících obdobích).

Řešením pro tuto situaci je možnost aplikace zajišťovacího účetnictví u cizoměnového závazku v podobě úvěru v eur, který se stává zajišťovacím nástrojem a budoucí zajišťovanou položkou je budoucí inkaso, o kterém podnik k rozvahovému dni neúčtoval v případě již uzavřených smluv nebo očekávaných budoucích smluv. Závěrkový kurzový rozdíl je součástí vlastního kapitálu ať již v podobě nerealizovaného kurzového zisku, či nerealizované kurzové ztráty.

Tab. 3: Schéma rozvahy s vlivem nerealizovaných kurzových rozdílů

ROZVAHA	
AKTIVA	PASIVA
	<u>Vlastní kapitál:</u> Fond z přecenění nerealizovaný kurzový zisk popř. nerealizovaná kurzová ztráta <u>Cizí zdroje:</u> Úvěry (eur)

Závěr

Vlivy procesu implementace euro na český účetní systém lze interpretovat následujícími závěry:

- pro zavedení eura byly stanoveny příslušné konvergenční postupy
- mezi měnami účastnických států EU (tyto denominované měny ukončovaly svou použitelnost) a novou měnou – eurem. Tyto postupy byly charakterizovány ve formě zafixovaných přepočítacích koeficientů mezi eurem a příslušnou denominovanou měnou. Pro převod z denominované měny na Kč bylo možné používat přepočítací poměr, který byl zveřejňován ČNB současně s kurzem eura;

- kurzové rozdíly z těchto převodů mezi uvedenými měnami nevznikaly a neměly tedy žádný ekonomický dopad;
- se zavedením euro měny vystupovaly do popředí zájmu podnikatelských subjektů snahy o sjednávání smluvních vztahů s platebními podmínkami v měně euro a tím více v době, kdy se blížil okamžik vstupu ČR do EU;
- použití euro měny v běžných transakcích bylo doprovázeno s standardními dopady na ocenění příslušných položek účetních výkazů, na řešení kurzových rozdílů shodným způsobem jako u kterékoli jiné cizí měny, pokud je předmětem přepočtu na měnu národní;
- problematika kurzových rozdílů především v podobě závěrkových kurzových rozdílů s ohledem na euro je shodně upravena jako u jiných cizích měn, avšak ve sledovaném období zaznamenala účetní metodika v ČR významné změny prakticky v postupné aplikaci metodiky směrnic EU, které zároveň koncepčně zabudovaly přístupy dle Mezinárodních účetních standardů (IAS),
- významnou úlohu pro ekonomické dopady obecně jakékoli cizí měny
- při přepočtu na národní měnu sehraje stabilita či nestabilita kurzu. V případě významných částek aktiv a závazků v cizích měnách a výraznějším pohybu devizových kurzů může být vliv na účetní výkazy, na finanční a důchodovou situaci podnikatelského subjektu zásadní;
- významným nástrojem je v této souvislosti otázka řešení kurzových rizik ať již jednoduššími cestami, např. tzv. přirozeným hedgingem (dovoz i vývoz včetně jejich financování je ve stejné měně apod.) nebo se podnikatelské subjekty zabezpečují před výkyvy kurzů nákupem vhodného finančního derivátu. Celá problematika a její řešení je na rozhodnutí podniku, na interních pravidlech. Důsledky musí podnik posoudit a ekonomicky zvážit zvolenou variantu řešení.

Literatura:

- [1] IASB (2006): *Mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IFRS) včetně Mezinárodních účetních standardů (IAS) a Interpretací k 1.1.2006 Dodatek k IFRS 2005 – změny roku 2006*. Praha, Svaz účetních, 2006.
- [2] PriceWaterhouseCoopers (1999): *IAS, US GAAP a české účetní předpisy – podobnosti a rozdíly*. Praha, PriceWaterhouseCoopers, Praha, 1999.

Euro měna v Mezinárodních účetních standardech a v českém účetnictví

Jaroslava Roubíčková

ABSTRAKT

Cílem tohoto příspěvku je posouzení vlivu implementace euro měny v Mezinárodních účetních standardech a v českém účetní prostředí, řešení kurzových přepočtů, kurzových rozdílů. V historickém vývoji od zavedení euro měny v období 1999 – 2006 jsou analyzována metodická řešení včetně jejich změn a ekonomických důsledků.

Klíčová slova: Euro; Směnný kurz; Kurzové rozdíly.

Euro in the International Accounting Standards and in Czech Accounting

ABSTRACT

The objective of this contribution is to evaluate the impact of the Euro in the International Accounting Standards and in the Czech accounting environment and to handle the exchange calculations and differences. Methodical approaches including their changes and economic consequences are analyzed in the historic perspective between 1999 and 2006.

Key words: Euro; Exchange Rate; Exchange Differences.

JEL classification: M41.